

19860

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՐ ԱՅՍՈՐԸ ԵՒ ՎԱՂԸ

ՀՐԱԶ ԵՐՈՒԱՆԴ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱԿԻ Է. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4, 1927

ՖՐԷՆԲԼԻՆ ԻՆԵՐՆ ՀՕԼ

Պ Օ Ս Թ Ը Ն

329-14

Ե-95

329.14
5-95

15.09.2010

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԻՐ ԱՅՍՕՐԸ ԵՒ ՎԱՂԸ

Հայկական կեանքի միակ ազգայնական կուսակցութեան մասին ընդհանուր ուրուագիծ-վերլուծում մը տալ է նպատակը այս խօսակցութեան: Հիմնաւորելու համար այս առաջադրութիւնը, պիտի աշխատիմ սեղմ խորհրդածութեան առարկայ դարձնել բոլոր այն ազգակները, տարրերը եւ երեւոյթները, որ սերտ առնչութիւն կը ներկայացնեն այս կուսակցութեան գոյութեան իրաւունքին, հիմնական սկզբունքներուն եւ գործնական ուղղութեան ու քաղաքականութեան հետ:

Այս եւ նման աշխատութիւններ հարկաւոր են, կը կարծեմ, հակազդելու համար այն շատ վտանգաւոր ցըրտութեան, եւ նոյն իսկ հակակրօնական որոնց առարկայ սկսած է դառնալ այս ժողովուրդի քաղաքական գործը, գոնէ արտասահմանի մէջ, եւ անհետացնելու համար անհասկացողութեան եւ շփոթութեան այն մշուշը, որ կ'արգիլէ ընել քաղաքական գործօններուն եւ անոնց շարժումներուն ու ձգտումներուն արդարացի եւ ճշգրիտ գնահատութիւնը:

Հայ միտքը այսօր աւելի արթուն եւ գործունեայ պէտք է ըլլայ, քան ո՛րեւէ ատեն եւ հայ սիրտը աւելի՛ զգայուն, թրթռուն եւ խանդավառ: Դեռ քիչ առաջ, հայ քաղաքական աշխատութիւնները թուղթի վրայ բանաձեւուած սկզբունքներ եւ աղատատենչ ձգտումներ ու ճիգեր ունէին իբր հող, որ, որքան նուիրական, սակայն կը մնար վերացական, անիրական ու անչօշափելի:

Այսօր այդ աշխատութիւններուն համար գոյութիւն ունի հաստատուն գետինը. այսօրուան հարցը այլեւս հայ քաղաքական գոյաո՞նէութեան ձգտումը չէ, այլ հայ քաղաքական գոյութիւնը ապրեցնելու, պահպանելու, ձեւակերպելու եւ զարգացնելու գործը, եւ այսօրուան աշխատանքին մէջ այլեւս վատնում չկայ, անիրականաւունքին սիրոյն, այլ ամէն դրական աշխատանք կ'արդիւնա-

տորութի իրականացածին եւ անոր զարգացումին ի նպաստ :

Հայ քաղաքական ինքնուրոյն գոյութիւնը 1918-ին վերածննդ, ապրելու համար, եւ ո՛չ թէ ժամանակաւոր դիպումն էր մը պէս անհետանալու համար : Այն փաստը որ այդ գոյութիւնը դիմադրեց առաջին տասնեակի ամէնէն վտանգաւոր եւ փոթորկալից հարուածներուն եւ վերապրեցաւ, անհերքելի հաստատութիւնն է իր տեւականութիւնը երաշխաւորող հայ էութեան մէջ ապրած ներուժ գորութեան :

Վտանգի կէտը անցած ենք եւ ապահովութեան նշանակէտին մօտեցած :

Այս մեկնակէտէն կ'սկսի առաջադրուած վերլուծումը, մեկնակէտ մը, որ իր մէջ ունի, կը կարծեմ, բոլոր տարրերը խանդավառ գործունէութեան կապուած պահելու այն մտքերն ու սրտերը, որ երէկ այնքան ոգեւորուած եւ տաք էին ազգային երազին համար, եւ ղինթափելու այն սկեպտիկները, որ իրենց անիմանալի՝ իմաստութիւնով ցնորք, կամ առ առաւելն անհետանալու դատապարտուած դիպումն էր նկատած են միշտ հայ քաղաքական գոյացութիւնը :

Առաջին հիմնաքարը որ այս վերլուծումին մէջ փորձուած կառուցուածքին ամենագլխաւոր ծանրութիւնը կը կրէ, ազգութիւնն է :

Ի՞նչ է ԱԶԳՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՐԵՄՆ :

Շատեր տուած են զանազան սահմանաւորումներ. պիտի փորձեմ իմ սահմանաւորումս տալ. ազգութիւնը հաւարակաց քանկագին սեփականութիւններու իրաւատէրերուն բազմութիւնն է, որ անկախելիօրէն իրարու կապուած է այդ սեփականութիւններուն ներշնչած անդիմադրելի սիրովն ու այդ սեփականութիւնները պահպանելու տիրական ու անտեղիտալի պարտաւորութիւնովը :

Այդ սեփականութիւններն են ծագումը, արիւնը, հայրենիքը, անկախութիւնը, լեզուն, մշակոյթը, անցեալի քաղաքականութիւնն ու մտքի տեղադրութիւնները, ժամանակակից քաղաքականութիւնը եւ մրցումի միջոցները՝ ուրիշ ազգերու հետ :

Նիւթական եւ աննիւթական այս սեփականութիւնները երկաթեայ անրեկանելի օղակ մը կազմած են մարդկային զատորոշ բազմութիւններու շուրջ, որոնք կարծէք ձուլածոյ զանդուածի մը վերածուած՝ մէկ սրտի բաբախումը, մէկ մտքի մտածումը ունին այդ սեփականութիւններուն հանդէպ : Ամէն մարդ ի՛րը կը նկատէ զանոնք. եւ այդ ամէն մարդուն մէջ կը ծնի ազգութիւնը, սեփականատէրերու բազմութիւնը, որ կը նուիրուի այդ սեփականութիւններուն, կ'ոգեւորուի, կը ներշնչուի, կ'արբենայ անոնցմով եւ անոնց սիրոյն շատ անգամ կը հասնի հրաշագործութիւններու եւ դիւցադնութիւններու բարձունքները :

Ի՞նչ է իրական արժէքը այդ սեփականութիւններուն : Դարերը տուած են ատոր անվիճելի պատասխանը : Մարդկային հանձարը շարունակ դարբնած, յղկած եւ մեծցուցած է ազգութեան գաղափարը, անոր մէջ գտնելով, զարգացումի, բարձրացումի եւ ստեղծագործութեան բոլոր մղումները, անոր մէջ գտնելով իր մեծութիւնը, եւ սիրտը իր բոլոր ուժովը կառնած է այդ գաղափարը մարմնաւորող սեփականութիւններուն, որովհետեւ անոնց մէջ գտած է իր ուրախութիւնը, ոգեւորութիւնը, յուզումը, երջանկութիւնը : Հանձարը եղած է ազգայնական. սիրտը եղած է ազգայնական եւ անոնք զրահ հագած, կռուած եւ արիւն թափած են, որպէս զի անոտնձգելի եւ անկործնելի մնան ազգութիւնն ու իր սեփականութիւնները :

Սո՛ւտ են դարերը. նախապաշարո՞ւմ է այս բոլորը : Ո՛չ : Անքննելի եւ անվերժանելի գաղափար մը միայն կըրնար իր հանգ դորութեան տակ նուաճել եւ հպատակ դարձնել ամբողջ մարդկութիւնը, եւ անսահման զոհարերութիւնները որ մարդիկ միշտ պատրաստակամօրէն կը նուիրեն ա՛յդ գաղափարին պաշտպանութեան, քան ուրիշ ո՛ր եւ է գաղափարի, փաստ մըն է այն երախտագլխութեան, որ ազգեր կ'զգան այդ գաղափարէն քաղուած բարիքներուն եւ չնորհներուն փոխարէն :

Եւ իրօք ամենահանձարեղ եւ ամենապերճախօս բացատրութիւններն ու սահմանաւորումներն անգամ դեռ

1568-91

1167-901

տկար են ու չեն կրնար տալ ամբողջական իմաստն ու դժբութիւնը այդ գաղափարին, որ սակայն կ'զգացուի բնականօրէն եւ զարձած է անոնց երկիւղած պաշտամունքի առարկան, զանոնք երեքտրականացնող ահեղ ուժը:

Ի՞նչ է մարդը, երբ մերկացնէք զինքը աղբութեան զրահէն եւ զրկէք զինքը անոր սեփականութիւններու իրաւատիրութենէն: Անդոսնուած, եւ խեցեվճիռի դատապարտուած, ողորմելի եւ խղճալի մենաւոր էակ մը, ոչոնս սիրտը կ'որոնցուցած է զգայնութեան յատկութիւնը, եւ մեռած է այն բոլոր ուրախութիւններուն, ցնցումներուն, յոյսերուն եւ երջանկութիւններուն համար, որ ազգութիւնը կուտայ իր դրօշակով, իր ընկերային կարգուսարքով եւ քաղաքական հիմնարկութիւններով, իր իմացական փառքերով, իր յաղթութիւններով, իր գերակայութեան փաստերով ուրիշներու վրայ:

Աղբութեան մէջ անհատը ո՛չ միայն սեփականատէրն է իր արժանիքներուն, այլ առանձնաշնորհեալ բաղաւոր բաժնեկիցն է այն ստեղծագործութիւններուն ու յաղթութիւններուն որ այդ մասնաւոր ազգինն են: Այնպէս չինուած է մարդկային հոգին, որ ուրախութենէն արտասուէ երբ իր ազգային բանակը կռիւէն յաղթական վերադառնայ, զինուորական նուազի ընկերակցութեամբ, եւ հպարտութեամբ ուռի, երբ արեւակիցներու մէկ ստեղծագործութիւնը, մէկ մեծագործութիւնը զարմանքի եւ հիացումի մասնէ ուրիշները:

Գաղափարի մը զօրութիւնը հերոսներ արտադրելու իր ընդունակութեան եւ մարդկային հոգին մշտաւառ տենչանքներով, յոյսերով եւ խայտանքով լեցնելու կարողութեան մէջ է: Բնութենէն կ'որգուած, թէ մարդկային խելքով յղացուած եւ բնական օրէնքի ուժ ստացած բոլոր գաղափարներուն եւ խորհուրդներուն մէջ աղբութեան խորհրդապատկերը կը գրաւէ առաջին, անփոխարինելի տեղը, իր այդ ընդունակութիւնով եւ կարողութիւնով:

Եւ ի՞նչ է կեանքը, առանց հերոսներու եւ հերոսութիւններու պատմութիւններուն եւ նուիրումներուն, եւ առանց այն հոգեկան բերկրանքին ու ուրախութեան, որ

նոյն ատեն, եւ նոյն պատճառին համար նոյն ազգի միլիոնաւոր զաւակներուն կուրծքերը կ'ուռեցնեն եւ աչքերը կը բոցավառեն:

Դատարկութիւն, ձանձրոյթ, մեղամագճոտութիւն եւ անժամանակ քայքայում իմացական եւ հոգեկան ուժերու:

Ահա՛ այդ մեծ գաղափարն է ամբարկու ժայռ-հիմը մեր բոլոր հայեցողութիւններուն եւ հաւատալիքներուն: Եւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը եղած է ու կը մնայ ազգայնական կուսակցութիւն, որովհետեւ ազգայնականութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ձգտումը՝ լաւագոյն եւ հաւատարիմ կերպով արտայայտելու ազգութեան գաղափարը, եւ նախանձախնդիր, հոգածու ոգին՝ որ կը նկրտի անեղծ եւ անաղարտ պահել ազգային թանկարժէք սեփականութիւնները եւ զանոնք յղկել, գեղեցկացնել եւ կատարելագործել:

Մենք կը դաւանինք, թէ մարդկային կեանքի ամէնէն ազնիւ երեւոյթը՝ հոգեկան եւ իմացական շնորհներու վրայ հիմնուած եւ մղուած մրցակցութիւնն է ազգերու միջեւ, մեծ առաքինութիւնը՝ այդ մրցակցութեան մէջ գերազանցութեան դափնին խելու փառատենչութիւնն է, եւ գերագոյն եղջանկութիւնը՝ այդ մրցակցութեան մէջ ապահովուած նուաճումն է:

Մեր ազգայնականութիւնը ուղղուած է այդ լուսաշող կէտին: Դէպի հոն կը քալենք հաստատուն քայլերով, աղբութեան գաղափարին եւ անոր ներշնչած ձրգտումներուն ուժովը յաղթելով յուսահատութեան, յուետեսութեան եւ ինքնավստահութեան պակասին, որ կըրնային ճամբուն վրայ կենալ իրր ծնունդ՝ մեր ազգային կեանքի խոշոր դժուարութիւններուն եւ մեր ազգային նիւթական, ֆիզիքական եւ իմացական ուժերու համեստ եւ սահմանափակ վիճակին:

Եթէ մե՛ղք մըն է ուժերու գերգնահատութիւնը, աւելի մեծ եւ անբաւելի մեղքն է ինքնուրացումը՝ ո՛րեւէ մարդու համար, իրր անկախ եւ ազատ էակ եւ ա՛լ աւելի

մեծ մեղքը՝ իբր մէկ մասնիկը աղգային ձուլածոյ զանգուածին:

Իբր հայ, ո՛չ մէկ վայրկեան պիտի վարանէի եւ վախնայի այդ կեղոյ բանաձեւուած հայ աղգութիւնը եւ աղգայնականութիւնը իր սեփականութիւններով եւ ձգտումներով առնել այնքան լրջութեամբ եւ հպարտութեամբ, որքան կը յանդգնի ամերիկացի մը, անգլիացի մը, կամ ո՛րեւէ ազգի մը զաւակը: Եւ այդ անոր համար՝ որ ազգութեան գաղափարին եւ անոր սեփականութիւններուն արժեքը երբեք չի չափուիր նիւթի եւ ֆիզիքական ուժի քիւերով, հողի տարածութեամբ եւ քաղաքական յաջողութիւններով:

Եթէ այդ սխալ չափանիշը հակակշռէր եւ բնորոշէր աղգային զգացումը՝ մարդկութեան ինը տասներորդը զոհ պիտի դառնար իր յուսահատութեան, պիտի անդամալուծուէր կամաւորապէս, որովհետեւ միշտ աւելի զօրաւորը, աւելի հարուստը, աւելի բազմաթիւը պիտի գտնուի աշխարհի ազգերուն մէջ:

Իրական չափանիշը՝ այդ գաղափարին տրամադրուած եւ նուիրուած իմացական ու հոգեկան ուժն է, հաւաքական երջանկութեան մաքուր ու ազնիւ ձգտումն է:

Աղգութեան եւ աղգայնականութեան խորոյստ ու անպարտելի դրօշակը ուրեմն, բոլոր անոնց համար, որ պատրաստ են իրենց մտքի եւ հոգիի ուժերով նուիրուելու այդ մեծ խորհուրդին, պատրաստ են կուռելու անոր սեփականութիւններուն դէմ փորձուած ամէն ոտնձգութեան դէմ, պատրաստ են աշխատելու որ հայ աղգութիւնը դափնեպսակներով փայլի համաշխարհային ամենօրեայ մրցումներուն մէջ, քաղաքակրթական յառաջացումներու քրտնաջան ճիգերուն եւ թոխչներուն մէջ:

Միլիոնաւորներու ուղարկութեան մասնակից դառնալու, դարերու յղացումներուն եւ հերոսական ապրումներուն ու ճիգերուն իրաւատէր կանգնելու, եւ այսօրուան ապրողներու ստեղծագործութիւններուն եւ նուաճումներուն բաժնեկից ըլլալու թանկագին առանձնաշնորհումն ու նախանձելի փառքն է ձերը, հայ մարդիկ եւ կիներ,

երբ ամուր ու հպարտ կը կանգնիք աղգութեան եւ աղգայնականութեան նուիրական դրօշակին տակ: Սոսկացէք երկընտրանքի միւս եզրէն, «առանց աղգութեան» մարդուն պարզած անսիրտ, անգոյն, անգոսնուած եւ մեղամաղձիկ եւ անտիրական պատկերէն:

Աղգութեան եւ աղգայնականութեան այս բանաձեւումին մէջ անհատին դերը միա՛յն վայելքը չէ. անոր պարտաւորութիւնները նոյնքան շեշտուած եւ գերակշիռ են: Անհատը պիտի ըլլայ զինուորը, երբ վտանգ կայ եւ պատեճազմ. անհատը պիտի տրամադրէ իր միտքն ու բազուկները, երբ խաղաղութիւն է, եւ շինարարութեան ու ստեղծագործութեան շրջանը:

Այդ պարտաւորութիւններէն ոմանք անհատը կը կատարէ, առանձին, անհատապէս. ոմանք կը կատարուին ու պէտք է կատարուին կազմակերպուած եղանակով:

Այս դանաղանութիւնը հասկնալի կ'ըլլայ այդ պարտաւորութիւններու երկու գլխաւոր բաժանումներով. ա) իմացական եւ ֆիզիքական. բ) զինուորական ու քաղաքական:

Հեղինակը, նկարիչը, երաժիշտը, քանդակագործը, դարբինը, երկրագործը, առեւտրականը եւ կեանքի ուրիշ կոչումներուն հետեւողներ առաջին բաժանումին մէջ կ'իյնան եւ իրենց իմացական, գեղարուեստական եւ արդիւնաբերական աշխատութիւնները կը կատարեն անհատապէս ու անկախօրէն:

Երկրորդ բաժանումին մէջ են՝

Զինուորը եւ քաղաքական մարդը, որ իրենց աշխատանքը կը կատարեն կազմակերպական գրութեամբ: Ու ատկէ յառաջ եկած է բանակը, ատկէ՝ կուսակցութիւնը:

Մարդկային միտքը եւ փորձառութիւնը ծնունդ տրւած են այս գրութեան, ազգութեան համդէպ ամենադժուար ու ամենապատասխանատու պարտաւորութիւններուն մէջ ուժերու վատնումը արգիլելու եւ առաւելագոյն արդիւնքները ապահովելու մտահոգութեամբ:

Ի՞նչ է ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՒՐԵՄՆ:

Կուսակցութիւնը խմբաւորումն է այն մարդերուն,

որ ազդութեան վերաբերած հարցերու լուծումին կը մօտենան որոշ սկզբունքներով, հայեացքներով եւ միացեալ աշխատանքով:

Կուսակցութիւնը աշխատանքի երկու գետին ունի իր առջեւ. երբ ազգ մը կորսնցուցած է իր հայրենիքը եւ անկախութիւնը եւ զանոնք վերստանալու հարցը կայ. եւ երբ ազգ մը ատոնց տէրն է ու զանոնք պահելու եւ լաւագոյն կառավարութիւնը ունենալու հարցը կայ:

Առաջինին միջոցը յեղափոխութիւնն է, երկրորդին՝ քաղաքացիական դաստիարակութիւնը եւ քուէն:

Աշխարհի վրայ ազգ չկայ առանց մէկ կամ միւս վիճակին, եւ պէտք չէ գտնուի իրական մարդ մը, որ ո'նէ արդարացումով խոստափի մէկ կամ միւս վիճակին պարտադրած պարտաւորութիւններէն:

Երբ հայրենիքը խլուած է, եւ գերութիւն կը տիրէ, յեղափոխութեան դէմ թշնամութիւնը եւ յեղափոխական ճիգերէն խոստափումը անբանութեան պանծացումն է անբաններու կողմէ:

Նուազ ամօթալի դասալքութիւն չէ այն անտարբերութիւնը եւ կրաւորականութիւնը, որ ազատ երկիրներու քաղաքացիներ ցոյց կուտան կառավարելու եւ կառավարութիւնը հակալուելու կոչումներուն հանդէպ, որ կուսակցութեանն են իշխանութեան գլուխ գտնուելու եւ իշխանութենէ դուրս մնալու ատեն:

Ուզուի կամ ոչ, կուսակցական կառավարութիւններու դրութիւնը եկած է մնալու համար: Ու ի՞նչ հիմնական գաղափարներ կապուած են այս դրութեան հետ. թէ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն, պէտք է պատրաստուի եւ հաստատէ, իշխանութեան գլուխը թէ ընդդիմադիրի դիրքին մէջ, թէ ինք ունի լաւագոյն սկզբունքները, լաւագոյն մարդկային եւ գիտական հասկացողութիւնները եւ աւելի ամուր ազգային ոգին ու նկարագիրը, որոնք կը նշանակեն կամ պիտի նշանակեն աւելի ապահով սահմաններ, միջազգային յարգուած դիրք, ազգային արդարացի իրքէտանդայի իրականացում, եթէ գոյութիւն ունի, նուազ տուրքեր, տնտեսական բարգաւաճութեան աւելի հնարա-

ւորութիւններ, ժողովրդանուէր օրէնսդրութիւն, լաւ արդարութիւն, ընդհանուր զարգացումի եւ լուսաւորութեան աւելի լայն պատեհութիւններ, ներքին խաղաղութիւն եւ անհատական ազատութիւն՝ որ կանգ կ'առնէ ուրիշներու ազատութիւնը խափանելու կէտին առջեւ:

Կուսակցութեան այդ աշխատանքները եւ առաջադրութիւնները բնորոշող որակէն կախուած է շատ բան: Ժողովուրդի մը երջանկութիւնը կամ տառապանքը, երկրի մը ապահովութիւնը կամ վտանգուած դրութիւնը, զարգացումը կամ յետամնացութիւնը այդ որակէն պիտի ստանան իրենց պատասխանը:

Եւ անդիմադրելի արամբարանութեան այս ուժովն է որ կուսակցականութիւնը կը կանգնի ազգային պարտաւորութիւններու գլուխը եւ կուսակցութիւնը ամենամուր սիւնն է որուն կը կռթնի ազգութիւնը: Քաղաքացին եւ կուսակցականը ազատ մարդուն մէջ անբաժան, երկուորեակ էութիւնն են այլեւս: Կարելի չէ ըմբռնել լաւ քաղաքացին, առանց լաւ կուսակցականին: Տգիտութիւնն է որ ոչ-կուսակցականին բաժին կը հանէ իբր թէ ազատ, անկախ մարդու, յատկութիւններն ու առաքինութիւնները եւ ատոնք կը ղրանայ կուսակցականին: Գաղափարներու եւ աշխատանքի կամաւոր ձուլումին մէջ պատահի որ երբեմն անհատը պզտիկ զոհաբերութիւններ ընէ իր անկախութենէն եւ ազատութենէն, այդ զոհողութիւնը, սակայն, միշտ աւելիով փոխարինուած է կուսակցական աշխատանքին արդիւնաւորութեամբը:

Մինչդեռ քաղաքական կեանքին մէջ՝ մեկուսացած անհատը անյոյս կորուստ մըն է. կամաւոր անդամաւոր՝ մը եւ ինքնասպան մը:

Այս ըմբռնումներով է որ կուսակցական էինք երէկ, երբ հայրենիք եւ ազատութիւն կորսուած էին մեզ համար. այս ըմբռնումներով է որ այսօր կուսակցական ենք, երբ սահմաններ պահելու, լաւ կառավարութիւն ունենալու, ազգային իրքէտանդամ — տակաւին կորսուած հողերու վերադարձը — իրականացնելու հարցերը կան:

Ու ասիկա ղիս կը բերէ խորհրդածութեան արժանի յաջորդ նիւթին:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ:

Դիչ առաջ ես առիթ ունեցայ բնորոշելու մեր կուսակցութեան ազգայնական հանգամանքը: Հիմա պատեհութիւնն է որ ընդհանուր տեսութեան մը մէջ երեւան գայ անոր ամբողջական բնոյթագիծը, քաղաքական, ընկերային եւ ընկերաբանական ու տնտեսական գլխաւոր մասնարժանութիւններով:

Ազատ խզճի եւ ազատ դատողութեան ու արտայայտութեան վրայ հիմնուած ժողովրդավարութիւնը կը կազմէ էութիւնը մեր ներքին քաղաքական հասկացողութիւններուն:

Մենք կը դաւանինք թէ այդ կերպ կազմուած եւ ձեւակերպուած ժողովրդական կամքը եթէ իր մէջ ունի թերութիւններ, որոնք ծնունդ են զաղգացումի անհաւասարութեան, միւս կողմէ ազգի մը պետական կեանքին կուտայ հաստատունութեան եւ ամբողջական յատկանիշը, ուրկէ զրկուած պիտի մնար պետական մեքենան, եթէ մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութեան իրաւունքներուն այդ սահմանադրուած գոյութիւն չ'ունենար: Երկրորդանքի միւս եզրն է, փոքրամասնութեան մը բռնատիրութիւնը կամ պետութեան տարրալուծումը անջատ անջատ իշխանութիւններու մէջ:

Ռամկավարութեան էութեան մէջ անկեղծօրէն մատնանշուած այդ թերութիւնը ենթադրել պէտք չէ տայ թէ փոքրամասնութիւնը անպայման կը ներկայացնէ աւելի մեծ խելքը եւ ճշմարտութիւնը եւ իրաւասութիւններու այդ սահմանորոշումը անարդարութիւն ու անիրաւութիւն է խելքին եւ ճշմարտութեան դէմ: Անհետեւ եւ թաղրութիւն է թէ խելք եւ ճշմարտութիւն մենաշնորհն են փոքրամասնութեան եւ ատոնցմէ զրկուած է մեծամասնութիւնը:

Ռամկավարութիւնը, ուրեմն, բացարձակապետութեան եւ սակաւապետութեան դէմ, ինչ անուն եւ գոյն կրեն ալ վերջինները: Երբ չկայ բացարձակ ճշմարտու-

թեան, բացարձակ ազատութեան եւ արդարութեան հնարաւորութիւնը, պէտք է գոհանալ յարաբերականով, եւ ռամկավարութեան մէջ ապահովուած է գոնէ այդքանը:

Չենք ուզեր անշուշտ ուշադրութենէ վրիպեցնել այն իրողութիւնը, թէ ծայրայեղ եւ ձգտուած կացութիւններ երբեմն ազդերու կեանքին մէջ յառաջ կը բերեն շեղումներ եւ կը բացատրեն կամ կ'արդարացնեն աւելի բուռն եւ ուղղակի միջոցները: Վերջին տարիներու նորաձեւութիւնն է դիկտատուրան. քանի երկիրներ ունեցան ատկէ, քանի երկիրներ մտածեցին ունենալ: Իտալական Ֆաշիզմի դիկտատուրան եթէ իր դատապարտողները ունի, կան ալ որ երկիր մը կազմալուծուի եւ քայքայուի փրկող առաքինութիւնը կը վերագրեն անոր:

Մեզ համար ռամկավարութեան անշքացումը եւ դիկտատուրաներու ծաղկումը մէկ դժբախտ հետեւանքն է այն աւերին որ վերջին պատերազմը գործեց ազդերու մտաւորական եւ բարոյական ուժերուն մէջ: Պէտք է վերադարձնել եւ վերականգնել այդ ուժերը եւ թոյլ չտալ որ դիկտատուրայի անրնականոն, անարդար եւ բռնակալ դրութիւնը դառնայ վաղժութիւն եւ սովորութիւն:

Ռամկավարութեան սէրը եւ ռամկավարութեան դատարարութիւնը միայն յառաջ պիտի բերեն այդ վարժնումը եւ պատուարը բարձրացնեն դիկտատուրայի անմարդկային դրութեան դէմ, անհատին վերադարձնելով իր թանկագին եւ անկորնչելի իրաւունքները:

Ամէն խորհուրդի ազատ պատեհութեան սկզբունքը՝ հիմքն է մեր ազատականութեան: Մենք կը դաւանինք թէ երբ այլեւս բնական, անկեղծ օրէնքի մը ուժովը՝ բոլոր մտքերը մէկ տեսակ չեն մտածեք ամէն հարցի շուրջ, ամէն միտք պէտք է իր ճամբան գտնէ արտայայտութեան. իր ապրելու թէ մեռնելու վճիռը սպասելով իր յղացումներուն ներկայացնելիք արժանիքներէն եւ ո՛չ թէ ի՛ր իրաւարարութենէն, որ կրնայ գէշը լաւ վճռել, եւ կամ որ ինչնեւրու բռնաւորական խափանումներէն եւ երկաթեայ արգելքներէն:

Ազատականութիւնով՝ մեր միտքը հնարաւորութիւն

ունի սրբազրուելու, յղկուելու եւ զինուելու բոլոր ա'յն գիտական եւ առողջ սկզբունքներով, որոնք հանրային հարցերու լուծումը աւելի կը դիւրացնեն, եւ աւելի մեծ զարկը կուտան հաւաքական յառաջդիմութեան եւ ազատութեան: Ազատականութիւնը ազատադրութիւնն է պահպանողականին ամէն գնով հինէն չբաժնուելու եւ արմատականին՝ վարդապետական անփոփոխելի բանաձեւերու կառչելու գերութենէն:

Կը սորվինք հինէն, ինչ որ հին միտքը տուած է սորվելու արժանի, կը պահենք անեղծ, ինչ որ անցեալի արժէքաւոր ստեղծագործութիւնն է: Ու միայն այդքան: Կը քննենք նորը, եւ չենք վախնար լսելէ թելադրութիւնները նոր մտքին, երբ ատոնց մէջ կը խօսի բանաւորութիւնը եւ ատոնց մէջ կան ընկերային եւ տնտեսական հարցերու լուծման աւելի ստոյգ հնարաւորութիւններ:

Հանդուրժանք, լայնախոհութիւն եւ խուզարկու, քննական միտք — ահա՛ երեք մեծ առաքինութիւնները, երեք մեծ պատուանդանները, որոնց վրայ կը բարձրանայ Ազատականութիւնը, հաճելի շնչառութեան պատեհութիւնը տալով ամէնքին, ամէն դադափարի եւ խորհուրդի:

Իբր ազատական՝ կը հանդուրժեմ պահպանողականին գոյութեան եւ մտքերուն, կը հանդուրժեմ արմատականին գոյութեան եւ մտքերուն. բայց գիտեմ թէ ո'չ մէկը, ոչ միւսը կը հանդուրժէ ազատականին գոյութեան եւ ոգիին: Ասոր մէջ է ազատականութեան անվիճելի մեծութիւնը:

Դասակարգային կղզիացումին քանդումը՝ կը կազմէ հիմը մեր ընկերային եւ ընկերաբանական ըմբռնումներուն: Ո'չ աշխատանքի տեսակին եւ ո'չ ալ մարդոց ծագումին մէջ կը տեսնենք գոյութեան իրաւունքը իրար արհամարհող եւ իրար բղքոող խմբաւորումներուն, որոնք զազափարներու եւ սկզբունքներու գետնէն իրենց տարբերութիւնները կը փոխադրեն աշխատանքի եւ ծագումի տարբերութեան գետնին վրայ եւ իրենց գէնքը կ'ընեն արհամարհանքի՝ եւ ատելութեան զգացումները:

Երբ կը մերժենք յիմար ծագումի մը մէջ խելացութիւն տեսնել եւ դռնհկութիւնը ծագումին ուժովը՝ աղնըականութեան տեղ ընդունիլ, նոյնքան աղդուութեամբ կը մերժենք աշխատանքի այս ու այն տեսակը ունեցողները ողողել անգոյ առաքինութիւններով:

Բարեկամ ենք բանուորին, բարեկամ ենք գիւղացիին, բայց ո'չ որովհետեւ աշխատանքի այդ մասնաւոր տեսակներուն մէջ գերադաս իրաւունքներ եւ առանձնաշնորհումներ կը տեսնենք, ինչպէս կ'ընեն ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, այլ որովհետեւ բանաւորին եւ գիւղացիին մէջ կրնանք գտնել ընկերային կեանքի եւ բնաւորութեան այն տարրերը, ինչպէս կրնանք գտնել դանձնք ուրիշ տեսակ աշխատանք կատարողներու մէջ:

Մեզ համար բանուորը եւ գիւղացին բարձր նպատակի մը կամաւոր եւ անձնազոհ աշխատաւորները չեն, որպէս զի դառնային առանձնաշնորհեալ, եւ արժանի մասնաւոր վերաբերումի եւ դիրքի: Զարգացումի պակաս կամ տգիտութիւն, աշխատանքի անախորժութիւն եւ ծանրութիւն եթէ այս ու այն բանուորին եւ գիւղացիին վիճակուած են, կարելի չէ այդ երեւոյթներէն քաղել գերադաս դասակարգի մը իրաւունքները: Մարդ բանուոր դառնալով՝ նոր արժանիք մը չ'ստանար. հողի մշակութեան կապուելով իր արժէքը չի ծանրանար: Պարզ է որ միլիոնաւորներ բանուոր են եւ գիւղացի, այսօր, որովհետեւ աշխատանքի ուրիշ տեսակին յարմարութիւնը եւ պատրաստութիւնը չեն ունեցած: Տուէք այդ պայմանները իրենց, եւ միլիոններէն մէկը չպիտի մնայ, կամաւորապէս, իր դժուար ու ծանր աշխատանքին գլուխը:

Ո'չ արհամարհանք ուրեմն, կոշտացած, սեւցած ձեռքերուն դէմ, ընկերային կեանքին մէջ, ո'չ ալ այդ ձեռքերուն մէջ դաշոյնը՝ ուղղուած ուրիշ տեսակ աշխատանք կատարողներու դէմ: Այդ կերպով միայն կը հասնինք ընկերային արդարութեան եւ հաւասարութեան: Ընկերութիւնը ոչի'նչ կը շահի եթէ հին կարգերու անհաւա-

սարութեան եզրը կործանի եւ անոր տեղը հաստատուի նորը, բանուորինը:

Մեք նշանաբանները կը մնան, ո՛չ աշխատանքի տեսակէն եւ ո՛չ ալ ծագումէն բխած ընկերային անհաւասարութիւն, կղզիացում եւ պառակտում: Ո՛չ աղնուապետական գերակայութիւն, ո՛չ ալ անոր յօշոտուած մարմինն վրայ բարձրացող բանուորական գերակայութիւն:

Դասակարգային արհամարհանքը եւ ատելութիւնը ընկերութիւնը կը ծոզ, դժբաղդացնող թոյնն է. այդ թոյնը կը ջլատէ եւ կը տկարացնէ դատողութեան ուժերը, եւ ըմբոստութեան եւ բռնութեան վտանգաւոր յորձանուտին մէջ կը նետէ տնտեսական ու քաղաքական հարցերն ալ, որոնք ազատ, անկաշկանդ խորհուրդի, հաշիւի եւ գիտութեան կը կարօտին օրէ օր դժուարացող ու բարդացող իրենց լուծումը գտնելու համար:

Աւերիչ այդ թոյնին տեղ ընկերային այն լայն սէրը, որ պղտիկ հիւղակին թէ մեծ տունին մէջ, հին ու մաշ հագուստին թէ նոր լաւ հագուստին տակ, կը գտնէ ընկերութեան համար աշխատող, աջտալերող, մտածող օգտակար մարդը, ոճիրին եւ չարութեան տեղ՝ ընկերութեան իր սրտին աղնուութիւնը, իր դէմքին ժպիտը եւ աչքերուն արցունքը բերող մարդը:

Այդ լայն սէրը կը բնորոշէ մեր կուսակցութեան ընկերային գիմադիծը. այդ լայն սիրոյն մէջ երջանիկ են մեր բոլոր ընկերները, բանուոր, գիւղացի, ազատ աբուեստի հետեւող թէ առեւտրական:

Տնտեսական հարցին մէջ մեք կուսակցութեան հիմնական սկզբունքները կը մնան անհատական սեփականութիւն, անհատական եւ խմբակցական նախաձեռնութիւն՝ ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի մէջ, պետական հակակըջիտ եւ միջամտութիւն հարստութեան չափազանցեալ կեդրոնացումին եւ մարդկային ուժերու անսիրտ չահագործումին դէմ:

Մենք կը դաւանինք թէ տնտեսական հարցը ամբողջական եւ զգայուն հիւսուածք մըն է, որուն գործօննե-

րուն հանդէպ վերաբերումը պէտք է ղեկավարուի ամէնէն աւելի արդիւնաբերութեան եւ տնտեսական ընդհանուր զարգացման կարելի ամենամեծ մղումը տալու մտահոգութեամբ: Այդ արդիւնքին մէջ դիւրին է արդարութիւն ընել բոլոր գործօններուն եւ լայն հոգածութիւն ցոյց տալ ամենայետին աշխատանքին: Խանգարուած, թոյլ ու անբարդաւած տնտեսութեան մէջ ի դուր է խօսքն ընել այդ արդարութեան եւ հոգածութեան:

Անհատական սեփականատիրութեան եւ նախաձեռնութեան սկզբունքները այդ մղումն է որ կոտան, այդ դրական դերն է որ կը կատարեն տնտեսական հարցին մէջ: Առիւծի բաժինին պատիւը իրենցն է ճարտարարուեստական եւ արդիւնաբերական այն հսկայ յառաջդիմութեան մէջ, որ աշխարհ ունեցած է: Այդ սկզբունքները մարդկային բնաւորութենէն կորզուած են եւ իրենց մէջ ո նին ստեղծագործութեան ներշնչումն ու զօրութիւնը: Ի՛րը ունենալու եւ շա՛տ ունենալու փառատենչութիւնը խթանած է մարդիկ եւ շարժման մէջ դրած անոնց ուժերուն ամենավերջին մասնիկը:

Առանց այդ փառատենչութեան՝ պիտի ունենայինք հարկադրուած, թոյլ աշխատանք, քնացած կամ խնայուած ուժեր եւ հետեւաբար նուազ արդիւնաբերութիւն, նուազ տնտեսական յառաջդիմութիւն:

Տնտեսական պետականացումին դէմ կը մնանք մենք ճի՛շդ այդ վտանգին համար, որ այդ դրութեան մէջ է անխուսափելիօրէն: Պետութիւնը սահմանափակ թիւերով մարդերու գործարանաւորութիւն մըն է, որոն մենք կը մերժենք վերադրել անսխալականութիւն եւ ամենակարողութիւն: Պետութիւնները կազմուած են պաղղ, մահկանացու մարդերէ, որոնց համար նոյն իսկ ծանր կուղան պետութեան քաղաքական պարտականութիւնները: Տընտեսական հարցին ահարկու ծանրութեան համար հարկաւոր են միլիոնաւորներու խելքը, միլիոններու ուսերը:

Տնտեսութեան անհատական եղանակը յաջողութիւն մըն է, պետական եղանակը բացարձակ ձախողանք մը: Եթէ վերջին դրութեան կուսակիցները անոր մէջ կը տես-

նեն զանգուածներու մասին աւելի հոգածութիւն եւ անշահագործութիւն, պէտք է տեղի տան այն փաստին առջեւ, թէ պետական եղանակին մէջ ուժեղու վատնումները, յայտնուած տկարութիւնն ու ապրկարութիւնը եւ հոգեբանական անհոգութիւնը հարստութեան նուազեցման հետեւանքով՝ կը չբացեն այդ հոգածութեան եւ անշահագործութեան բոլոր բարիքները: Դատարկ ձեռքերով վեհանձնօրէն միլիոնաւորներու երկաթցուած բարիքներ — այդ է պետականացած տնտեսական դրութեան յատկանիշը:

Եւ այդ դրութեան մէկ ուրիշ եւ շատ վտանգաւոր բնոյթն ալ այն է, որ ո՛չ մէկ հնարաւորութիւն կայ սըրբազրութեան եւ դարմանումի: Պետութիւնը ինքն է գեղադոյն ատեանը իր ըրածներուն համար եւ եթէ գործի իր եղանակը նշանակէ նոյն իսկ բանուորին, իր առանձնաչընորհեալ դասակարգին, աւելի գէշ շահագործումը, քան անհատական դրութեան մէջ, եւ տեղի ունենան վատնումներ ու անճարակութիւններ, որոնք վատէն վատթարագոյնին տանին ժողովուրդին տնտեսութիւնը, յառաջ բերելով ընդհանուր զրկանք, թշուառութիւն, ատեան մը չկայ որուն կրնան գիմել մարդիկ հատուցում եւ դարման գտնելու համար:

Սխալական պետութիւնը անվերաքննելի եւ անհաւակալուելի հարցի մը մէջ, որ ամէն տեսակ ազդեցութիւն եւ նշանակութիւն ունի միլիոնաւորներու կեանքին համար — այսօր անհեթեթ եւ բռնակալական է տնտեսական հարցին պետականացումը:

Տնտեսական հարցին մէջ մենք տեղ կուտանք պետութեան, ճիշդ է, բայց այդ տեղը՝ իրաւարարութեան տուեանին է, հակաիշտող ձեռքինն է, պատժող արդարութեանն է: Հարստութեան աւելի արտադրութիւն եւ աւելի արդար բաժանում նշանաբանը միշտ ալ խաղաղ նաւարկութիւն չունենալ խաղաղ ջուրերու վրայէն: Կը պայթին փոթորիկներ եւ իրաւարարն է որ յառաջ կուգայ եւ փոխանակ ձգելու որ կուտող կողմերը աւելի ամուր սեղմեն իրարու կոկորդ եւ իրենց կոխին մէջ կտան:

ցընեն տնտեսական կեանքի աճումը, կ'ստեղծէ շահեղուներդաշնակութիւնը եւ կ'ապահովէ աշխատանքի շարունակութիւնը: Ու դիտելի է, թէ ամէն նոր իրաւարարութիւն՝ աստիճան մը աւելի կը գոհացնէ բանուորական զանգուածը, ինչ որ կը նշանակէ յառաջդիմութիւն դէպի հարստութեան աւելի արդար բաժանում:

Ի՛րը ունենալու, եւ շա՛տը ունենալու փառատնչութիւնը կրնայ այլասեռիլ եւ դառնալ հարստութեան անսահման կուտակումին անյազ ախորժակը, որուն գիշատիչ ժանիքները աշխատաւոր զանգուածի մարմնին մէջ մխրձին անոր միտք փրցնելու եւ արիւնը հոսեցնելու աստիճան:

Այդտեղ է որ երեւան կուգայ պետութեան հակաիշտող եւ պատժող ձեռքը եւ կը գործածէ իր զէնքերը. աւելի ծանր տուրքերը կը չափաւորեն հարստութիւնը եւ կը թեթեւցեն աշխատաւորին տուրքի բեռները: Բանուորը կ'ունենայ կազմակերպական ինքնապաշտպանութեան հնարաւորութիւնը եւ արկածներու եւ ծերութեան դէմ ապահովագրութիւնը:

Տնտեսական յառաջդիմութեան էական եւ հոգեբանական ազդակները պահպանուած եւ կառավարութիւնը իր իրաւարարի եւ հակաիշտողի դերին համար օժտուած աւելի լայն իրաւասութիւններով եւ ընկերագիտական աւելի մեծ պատրաստութիւններով — ահա ինչ որ մեզ պիտի առաջնորդէ դէպի տնտեսական բարգաւաճութիւն եւ դէպի այդ բարգաւաճութեան մէջ աւելի արդար եւ ընդհանուր համեմատական մասնակցութիւն:

Տեսական եւ սկզբունքային այս վերլուծումներէն կ'անցնիմ հիմա մեր կուտակցութեան գործնական ուղղութեան հարցերուն, որոնց մէջ կ'իյնան մեր քաղաքականութիւնը Հայաստանի կառավարութեան եւ մեր վերաբերումը ուրիշ կազմակերպութիւններու հանդէպ:

ԻՆՉՈՒ ՄԵՐ ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄ ԸՆԴԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ —

Գաղտնիք մը չէ թէ Հայաստանի ներկայ կառավարութիւնը եւ մեր կուսակցութիւնը երկու ծայրագոյն հեղուկներ են իրենց ազգային, ընկերային եւ տնտեսական հայեացքներով ու ձգտումներով: Գաղտնիք պէտք չէ մնայ թէ ինչո՞ւ հակառակ այդ իրողութեան՝ մեր դերքը բարեացակամ ընդդիմադրութիւն է եւ ո՛չ թէ անհաշտ ու թըշնամական ընդդիմադրութիւն:

Մեր այս դերքը արդիւնք է երկու շատ ուրոշ պատճառներու եւ նկատումներու:

Առաջին, մենք կը ճանչնանք հայկական կառավարութիւնը, եւ կ'ընդունինք թէ անոր իրաւունքն է սպասել որ երկրին մէջ թէ երկրէն դուրս՝ քաղաքացիական պարտաւորութիւնները կատարուին ամէնքին կողմէ եւ այդ կերպով պետական մեքենան կարենայ հասնիլ երկրին եւ ժողովուրդին հանդէպ իր ունեցած պարտականութիւններուն:

Ետևորդ, մենք կը նկատենք, թէ մեր ժողովուրդը եւ երկիրը չըջապատող հանգամանքները տակաւին կը ներկայացնեն արտասովոր դժուարութիւններ եւ ներկայ կառավարութեան գործը կը դարձնեն ամէնէն դժուարը աշխարհի մէջ: Իշխանութեան հանդէպ ընդդիմադրութիւնը մենք կը նկատենք թէ պէտք է ազդուի եւ կառավարուի այդ բացառիկ հանգամանքներուն նկատառութեամբ եւ ո՛չ թէ բնականոն ժամանակներու եւ այմաններու յատուկ զգացումներով եւ դրդումներով:

Աւելի պարզաբանելու համար առաջին պատճառը՝ մենք կ'ընդունինք թէ ո՛չ Հայաստանի կառավարութեան ներկայ վարչաձեւը, ո՛չ ալ Սովիէթական դաշնակցային դրութեան մէջ իր մասնակցութիւնը ո՛րեւէ չափով այդ կառավարութիւնը կը զրկեն հայկական պետականութեան հանգամանքէն: Իտալական ներկայ կառավարութիւնը նուազ իտալական չէ ֆաշիստական տիֆտատուրայի վարչաձեւը կիրարկելուն համար, ինչպէս ձարական կառա-

վարութիւնը նուազ ռուսական չէր, միապետական տիֆտատուրան գործադրելուն համար:

Դարձեալ, Աւստրալիոյ կառավարութիւնը նուազ աւստրալիական չէ, երբ մաս կը կազմէ Բրիտանական Հանրապետութիւններու ընտանիքին, եւ իր արտաքին յարաբերութիւններու, ու պատեղազմի ու խաղաղութեան հարցերը վստահած է այդ ընտանիքի կեդրոնական կազմին, եւ կամ աւելի համեստ նմանութեամբ մը, Միջագետքը նուազ արաբական կառավարութիւն մը չէ, հակառակ հոգատար տէրութեան մը ներկայութեան, քանի որ արաբական կառավարութիւն մը զարգացնելու եւ ինքնապահ դարձնելու սկզբունքը կը կազմէ հիմը անոր ներկայ դրութեան եւ այդ սկզբունքը կը կիրակուի քայլ առ քայլ:

Անոնք որ Հայաստանի կառավարութեան կը զլանան հայ պետութեան հանգամանքը մեծ սխալ մը կը գործեն եւ նոյն ատեն ապացոյցը կուտան խոշոր կեղծիքի մը: 1919-1920, Հայաստանի նախորդ կառավարութեան օրով՝ երբեք զաղար չառաւ հոգատար պետութիւն մը գտնելու աշխատութիւնը:

Ի՞նչ կը նշանակէր ատիկա. թէ հայ քաղաքական միտքը կ'ընդունէր որ մեր գոյութեան այս առաջին շրջանին մեր ինքնակառավարութիւնը պէտք է չափաւորութեան տէրութեան մը միջամտութեամբն ու օժանդակութեամբ մեր գործերուն մէջ: Ատով՝ հայ պետականութեան զաղապարը եւ իրականութիւնը չէր որ կ'ուրացուէր, այլ կը մտածուէր հայ քաղաքական վերածնունդը նոր կորուստէ մը փրկել ուրիշներու ուժին օգնութեամբ, երբ մեր առանձին ուժերը բաւական չէին այդ նպատակին համար, ինչ որ դժբաղդաբար լիովին ապացուցուեցաւ, երբ փորձի ժամանակը եկաւ:

Ի՞նչ որ երէկ տրամաբանական էր եւ խելացութիւն էր հայ քաղաքական մտքին համար, տրամաբանական եւ խելացի բան մըն է այսօր ալ, եւ աւելի քան անհեթեթ եւ կեղծ տեսակէտ մը կը պաշտպանեն անոնք, որ այսօր հայկական կառավարութեան գոյութիւնը կ'ուրանան ճիշդ

այն բնոյթին համար, որուն աւելի չեշտուած տեսակը ձեռք բերել կ'աշխատէին այնքան անձկանքով:

Հոգատար տէրութիւն մը երբեք հայկական կառավարութեան չպիտի տար աւելի լայն իրաւասութիւններ եւ բնոյթադիժ, քան որ Սովիէզական Միութիւնը կուտայ իր անդամ Հայաստանին:

Պատիկ զուգակշիռ մը երեւան պիտի հանէր այս իրողութիւնը լիովին:

Սովիէզական Միութիւնը այսօր իսկ ճանչցած է Հայաստանի անկախութեան սկզբունքը եւ Հայաստան ազատ է անջատուելու, եթէ ուզէ, եթէ պատրաստ զգայ: Հոգատար տէրութիւնը ինք պիտի որոշէ Միջազգետքի կամ Պաղեստինի անկախութեան թուականը. ինքն է որ տարիներ ետք պիտի վկայէ — եթէ պիտի վկայէ — թէ այդ երկիրներու ժողովուրդները պատրաստ են այլեւս ինքզինքնին կառավարելու, առանց ուրիշի օգնութեան...:

Սովիէզական Միութիւնը թոյլ տուած է որ Հայաստանի կառավարական ամբողջ կազմը, պետական հիմնարկութիւնները բոլոր ճիւղերով բաղկանան եւ ղեկավարուին Հայերէ եւ հայերէնը գործածուի իբր պետական լեզու, առանց ուսուերէնը անոր ընկերացնելու հարկադրութեան: Հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու մէջ նոյն իսկ ներքին կառավարութեան բոլոր գլխաւոր պաշտօնները եւ գիրքերը դրաւուած են հոգատարին ազգայիններէն, եւ հոգատարին լեզուն կը գրաւէ առաջին տեղը:

Սովիէզական Միութիւնը արտաքին յարաբերութիւններու եւ պատերազմի ու խաղաղութեան հարցերը կեդրոնական կազմին վերապահելու ատեն՝ իր բաղկացուցիչ հանրապետութիւններուն ձայն տուած է կեդրոնական կազմին մէջ եւ այդ ուղղութեամբ իր ուղղամտութիւնը ապացուցած է իր ղեսպանութիւններուն եւ առեւտրական ներկայացուցչութիւններուն համար մարդիկ առնելով այդ ազգութիւններէն: Խարախան եւ Դաւթեան եղած են ղեսպան, Փիւրումեան, Շահվէրտեան, Մակինցեան, Պէկզատեան եւ ուրիշներ եղած են առեւտրական ներկայացուցիչներ: Սուրիացին, Միջազգետքին եւ Պաղեստինցին ի-

րենց երեւակայութենէն անդամ չեն կրնար անցնել որ հոգատար Ֆրանսան եւ Անգլիան ղեսպաններ եւ ներկայացուցիչներ առնեն իրենցմէ:

Ո՛չ մէկ տարակոյս, ուրեմն, որ Հայաստանի ներկայ կառավարութիւնը աւելի կը մօտենայ լման պետականութեան մը յատկանիշներուն, քան հոգատարութեան ենթակայ կառավարութիւնը, եւ հայ քաղաքական միտքը, գոնէ այս կէտին մէջ, տարակարծութեան եւ ընդվզումի նշաններ պէտք չէ ցոյց տայ: 1920-ի դէպքերը, եթէ ուրիշ դաս չի տուին մեզի, գոնէ վերջնականապէս համոզելու էին մեզ թէ մեր քաղաքական դոյութեան այս շրջանին, մեր ուժերու այս վիճակին եւ միջազգային անըստոյդ, անհանդարտ եւ պատերազմատենչ տրամադրութեան մէջ՝ մեր պետականութիւնը պէտք էր պայմանաւորուէր հոգատարական կամ դաշնակցային կապով մը:

Այս անառարկելի բացատրութենէն կը թիւ Երեւանի կառավարութեան ճանաչումը մեր կողմէ, իբր հայկական կառավարութիւն:

Նոյնքան սպառը եւ հասկնալի է մեր ընդդիմադրութեան բարեացակամ բնաւորութիւն տուող հանգամանքներուն բացատրութիւնը:

Ո՛րեւէ մէկուն չափ գիտենք, թէ իշխանութենէ դուրս գտնուող կուսակցութիւններու բնական իրաւունքն է իշխանութիւնը ձեռք բերելու ձգտիլ, եւ գիտենք թէ կուսակցութիւններ իրենց յաջողութիւնը կը փնտռեն շատ անգամ իշխանութեան հանդէպ խափանարարական եւ անողոր ու անհաշտ ռազմավարութեան մէջ, որ իշխանութիւնը տկարացնէ եւ ճամբան հարթէ իրենց առջեւ:

Ո՛րեւէ մէկուն չափ գիտենք նաեւ, թէ ազգերու պատմութիւնը արձանագրած է յեղափոխութիւններ, երբ այլ եւս բոլոր միջոցները անզօր եղած են երկիրը դէշ ու բռնակալ կառավարութենէ մը ազատելու համար:

Բայց գիտենք նոյն ատեն, թէ ամէն կերպ, ամէն շարժում, ամէն տեղի եւ ամէն ժամանակի համար չէ: Արտաքին անմիջական վտանգէ զերծ, հարուստ, բարգաւաճ

եւ ամուսն երկրի մը մէջ իշխանութեան ղէմ խափանարարութիւնը եւ իշխանութիւնը ձեռքէ ձեռք խլելու ռազմավարութիւնը կրնան գոյութիւն ունենալ եւ իրենց հասցուցած վնասները կրնան դարմանուիլ զիւրաւ եւ փոխարինուիլ նոյն իսկ աւելի մեծ բարիքներով:

Հայաստան այդ երկիրը չէ դեռ. վտանգները հեռացած չեն իրմէ բոլորովին, իր տնտեսական ու Ֆիզիքական ուժերը նոր կազմաւորուելու եւ զօրանալու առաջին օրերը կ'ապրին: Իշխանութեան հաստատութիւնը, իշխանութեան թեւերուն ուժեղացումը կենսական պայմաններ են, որպէս զի այդ կազմաւորման եւ զօրացման ընթացքը չարունակուի: Իշխանութեան ղէմ խափանարարութիւնը եւ իշխանութիւն կորդելու մարդանքը՝ մեր պաշտպանին՝ ուղղուած չեն ըլլար սոսկ իշխանութիւնը անցող կուսակցութեան ղէմ, այլ էութեամբ ուղղուած կը մնան ղեչակի երկրի ուժեղացման ընթացքին ղէմ: Ուրացուած, դաւաճան անունով որակուած եւ ամէն ձեռքնտրութենէ զրկուած կառավարութիւն մը — ինչպէս որ հայկական կազմակերպութեան մը եւ անհատ մաս մը Հայկոս դնահատման ու վերաբերումին մէջ կը ներկայացուի եւ կ'ընդունուի Հայաստանի կառավարութիւնը — անպայման պատճառ պիտի դառնայ երկրի կազմակերպումի ընթացքի թուլացումին: Եւ ասկէ տուեալը ժողովուրդն է, երկիրն է:

Պարզ սովեստութիւն է այն տեսակէտը որ երկիր եւ ժողովուրդ ու կառավարութիւն իրարմէ կ'անջատէ եւ առաջիններուն կը կամենայ ամէն բարիք, վերջինին ամէն չարիք: Կառավարութիւնը՝ առաջնորդող, ուժերը ներդաշնակաւորող եւ յանձանձող, եւ ժողովուրդին՝ օրէնքին եւ կարգապահութեան ապահովութիւնները նուիրող կազմակերպական մեքենան է, առանց որուն՝ երկիր մը կը մխրճի տարրալուծումի եւ անկարգութեան քաոսին մէջ: Հայաստանի եւ անոր ժողովուրդին զօրացման ու դարգացման մտահոգութիւնն ունեցողներ պէտք է ոյժ տան անոր կառավարութեան, պէտք է անոր տրամադրեն հնարաւոր ամենալայն միջոցները, որպէս զի այդ օրկանը

իր ամենադժուար պայտասխանատուութիւնները տանի յաջողութեամբ:

Այս ըմբռնումները մեզ դրած են Հայաստանի իրականութեան հանդէպ դրական վերաբերումի մէջ: Կ'ուզենք օգնել մեր բոլոր միջոցներով, հակառակ որ մեզնէ հեռու ծայրագոյն կէտի մը վրայ կեցող կուսակցութիւն մըն է այսօրուայ կառավարութիւնը:

Այդ դրական վերաբերումը մենք ունէինք նախորդ կառավարութեան հանդէպ ալ, եւ ատոր անհերքելի արձանագրուած փաստը կը մնայ այն հաստատական պատասխանը, որ տուած ենք այդ կառավարութեան կարճատեւ կեանքին մէջ հրապարակ դրուած միակ պետական ձեռնարկին — Անկախութեան Փոխառութեան: Իշխանութեան մասին դրական վերաբերումի փաստ մըն էր նաեւ այն որ ցոյց տուինք 1920-ի Մայիսին նախորդ կառավարութեան ղէմ փորձուած պօլշեւիկեան ըմբոստութեան առթիւ:

Երէկ եւ այսօր կը պահենք եւ կը գործադրենք քննադատութեան մեր իրաւունքը. երէկ եւ այսօր մեր քննադատութիւնները հայ պետականութեան զօրացումը ունին իրենց նպատակակէտ եւ երբեք զայն տկարացնելու եւ քայքայելու չարութեան եւ թշնամութեան ոգին:

Մեր վերաբերումը այսօր, ա'լ աւելի բարեացակամ բնոյթ ստացած է, կ'ընդունինք, որովհետեւ 1920-ի դէպքերը մեզի տուին աւելի մեծ գիտակցութիւնը մեզ ուժերուն եւ հայկական հարցին վերաբերմամբ միջազգային մտքին մասին: Նախորդ կառավարութեան յոխորտանքները եւ յաւակնութիւնները պէտք է խոստովանիլ որ յաջողած էին մեծ ուժերու եւ պատրաստ երկրի մը դադափարին քօղը քաշել քիչ շատ ամէն աչքի վրայ: Այդ քօղը պատուեցաւ 1920-ին եւ յայտնի եղաւ թէ որքան տկար ու քայքայուած է այդ երկիրը Ֆիզիքապէս, հոգեպէս, տնտեսապէս:

Նոյն այդ թուականին միջազգային միտքը մեզ հանդէպ իր բացասականութիւնը վերջնականապէս մէջտեղ դրաւ մեզի սահմաններ չի տալով, հոգատար մը մեղքե-

լով եւ մեր պարտութեան անտարբեր ու անսիրտ հանդիսատես մնալով:

Այդ թուականէն ի վեր այլեւս ճշգրտութեամբ կը դնահատենք մեր սեփական ուժերը եւ լիովին կ'ըմբռնենք այն անգնահատելի արժէքը որ կայ Հայաստանի ունեցած այսօրուայ քաղաքական կապակցութիւններուն մէջ: Եւ կը դուրդուրանք այն դործօններուն վրայ, որ հայ ժողովուրդի պատմութեան այս շրջանին հաստատուն կամուրջ մը ձեւացուցած են անոր ապահով անցքին համար: Ամէն կամուրջ քանդուած էր եւ առանց այդ մէկին՝ մեծ վիճը պիտի ըլլա՞ր գերեզմանը հայ ժողովուրդին, իր քաղաքական աշխատութիւններուն եւ ազատութեան ձգտումներուն:

Ոմանց մտքին համար թերեւս տակաւին ալ անհասկընալի ըլլայ թէ այդ բարեացակամ ընդդիմադրութիւնը ի՞նչպէս կը հաշտեցնենք մեր ռամկավարական սկզբունքներուն եւ ազատական ոգիին հետ: Ի՞նչպէս կրնանք չի դառնալ յեղափոխական եւ դաւադրական կազմակերպութիւն կառավարութեան մը դէմ, որ քուէի եւ ազատ խօսքի ու խղճի իշխանները կը զլանայ ուրիշներու եւ բռնութիւններ կը գործադրէ:

Շատ պարզ է այս երեւոյթին ալ բացատրութիւնը. ներքին կեանքին մէջ յեղափոխութիւն մը — քաղաքական կոխնքաւ անխուսափելի ընկերակցութեամբ — բարիք մըն է երբ մեծագոյն չարիք մը խափանելու ստուգութիւնը կը ներկայացնէ. այդ յեղափոխութիւնը կը դառնայ աններելի մեղք մը, երբ արդէն ակներեւ է քի, իր ձեռք բերելիք արդիւնքը պիտի ըլլայ առաւելագոյն չարիքը՝ նուագագոյն չարիքին տեղ:

Հայկական յեղափոխութիւն մը Հայաստանի կառավարութեան դէմ՝ կ'ընայ վերջին տեսակին մէջ: Մեր ժողովուրդին մարմինը, մեր երկիրը կ'ընան տանիլ ազատ խօսքին եւ խղճին դէմ ժամանակաւոր բռնութիւնները — նուագագոյն չարիքը — բայց չեն կրնար տոկալ քաղաքացիական կոխնքաւ արիւնքամութեան եւ քանդումներու:

րուն — առաւելագոյն չարիքը: 1921-ի ըմբոստութեան հետեւանքները դեռ լեցուած չեն:

Դարձեալ մեր ժողովուրդը կրնայ տոկալ քուէազրկութեան ժամանակաւոր անիրաւութեան եւ զանազան անհեթեթութիւններու որ համայնաւար մոլեռանդութիւնը կը ցուցադրէ հայ ազգային հոգին եւ միտքը վրդաւելով — նուագագոյն չարիքը — բայց այդ ժողովուրդը չի կրնար դիմադրել յաջողած յեղափոխութեան մը սեւեռի հետեւանքին, որ զինքը պիտի փոխադրէ 1920-ի աշնան պարտութեան օրերուն, քաղաքական կապերէն ու օժանդակութիւններէն զրկուած, թշնամիներով շրջապատուած եւ իր բաղդին լքուած Փիղիքական ու տնտեսական քայքայուած, թոյլ ուժերով, — առաւելագոյն չարիքը:

Ահա թէ ինչո՞ւ հայկական յեղափոխութիւն մը համայնաւար կուսակցութեան կամ իշխանութեան դէմ չէ, այլ բուն իսկ հայ ժողովուրդի կեանքին եւ քաղաքական գոյութեան դէմ է, եւ ահա թէ ինչո՞ւ մենք դէմ ենք այդ տեսակ յեղափոխութեան մը, հակառակ որ այդ երկրին մէջ ռամկավարութիւն եւ ազատականութիւն չլիցայուած են:

Եթէ ես ըլլայի ռամկավար ազատական ուսման մէջ մէկ օր չպիտի վարանէի դառնալ անհաշտ եւ վտանգաւոր յեղափոխականը ուսական իշխանութեան դէմ: Ռուս անհամար միլիոնները, տնտեսական ուժի անսահման ազրիւրները, անծայրածիր հողերը կրնան դեռ վերապրել շատ փոթորիկներէ եւ ցնցումներէ ետք: Իրոք Հայ Ռամկավար Ազատական կը մերժեմ ռամկավարութեան եւ ազատականութեան սիրոյն դաշինք խրել Հայաստանի կողմ, որովհետեւ անիկա մանուկն է դեռ, որուն ոսկորները կարծրացած չեն բոլորովին, եւ պէտք ունի հանդիստ սննդառութեան, հողածուր, խնամող ձեռքերու, որպէս զի շուտ կարծրանայ, եւ պատրաստուի քալելու առանց նեցուկի, առանց օգնութեան եւ առանց ամէն փոթորիկի առջեւ գետին իյնալու երկիւղի:

Այդ սննդատուութիւնն է Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ Ռամկավար Ազատական Կուսակցու-

թեան բարեացակամ ընդդիմադրութեան նշանակէան ու
անոր բացատրութիւնը :

ԱՐԴԱՐԱՆԻ ՊԻՐԻՇԵՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԵՊ

Արտասահմանեան կազմակերպութիւններու եւ մար-
միներու հանդէպ մեր գիրքը կը բնորոշուի հետեւեալ
կերպով : Հասարակական բոլոր գործօններուն եւ հաս-
տատութիւններուն պաշտօնն է հոգ տանիլ հայրենիքէ
զտուած գաղութներու մտաւորական եւ հոգեկան պա-
հանջներուն եւ աշխատիլ որ անոնք զոհ չեն թանձր ճուղմի
յորձանքին : Հանդամանքներու մասնաւոր հարկադրու-
թիւնովը՝ քաղաքական կուսակցութիւններ իրենց ջան-
քերուն կարեւոր մէկ մասը կը նուիրեն այդ ուղղու-
թեամբ :

Արտասահմանեան այս պարտականութիւններէն
դուրս՝ այդ գործօնները եւ հաստատութիւնները իրենց
մեծ պարտականութիւնն ունին Հայաստանի Վերածնուն-
դին հանդէպ :

Առաջին աշխատութիւնները կրնան կատարուիլ ա-
ռանձին առանձին : Իմացական եւ դաստիարակչական
ջանքերու համար հարկ չկայ անպայման գործակցու-
թեան . անհրաժեշտ է միայն ներքին խաղաղութիւն , յար-
գանք՝ ազատութեան հանդէպ եւ քաղաքակրթութիւն :
Ամէն վտանգէ հեռու , մենք պատեհութիւն ունինք հաստա-
տելու թէ որքան կ'արժեցնենք մեր ինքնակառավարու-
թիւնը , գործունէութեան մեր եղանակներէն բոլորովին
հեռացնելով բռնութիւնները , անկարգութիւնները եւ օ-
րինազանցութիւնները :

Դժբախտաբար գաղութներու կեանքը կ'արձանագրէ
չափ սխալներ , որոնց մէջ բռնութեան , օրինազանցու-
թեան եւ ամէն գնով տիրելու կիրքը միայն կը խօսի , եւ
այդ իրողութիւնը մեզ կ'ստիպէ հակառակորդ դառնալ եւ
պայքարիլ անկարգ ու մոլեռանդ տարրերու դէմ :

Հայաստանի հանդէպ պարտականութիւնները ան-
հրաժեշտ կը դարձնեն գործակցութիւնը , որովհետեւ ա-
սոր մէջ է նիւթական խոշոր աղբիւրներ ստեղծելու հնա-
բաւորութիւնը : Բայց այդ տեղ ալ գործակցութիւնը ան-

կաբէլի կ'ըլլայ քաղաքական կուսակցութիւններու միջեւ :

Արտասահմանեան համալսարանները անհեթեթօրէն
իդենց կոչումը կը նկատեն բացառապէս ուժ տալ իրենց
գտնուած երկիրներու արմատական տարրերուն , որպէս զի
համալսարանային յեղափոխութիւնը պայթի : Ռամկավար
Ազատականներս մեր կոչումը կը նկատենք ամէն մէկ
Հայու ուժը եւ միջոցները՝ տրամադրել Հայաստանի , մեր
գտնուած երկիրներուն վերապահելով մեր օրինապահու-
թիւնը , եւ անոնց ժողովուրդներուն ձգելով յեղափոխու-
թիւն պայթեցնելու եւ վարչաձեւ տապալելու իրաւունքն
ու հոգը :

Հիմնական այս տարրերութենէն կը ծնի գործակցու-
թեան անհնարութիւնը մեր եւ արմատական տարրերուն
միջեւ :

Դաշնակցութիւնը չի ճանչնար Հայաստանի քաղա-
քական գոյութիւնը . Հայաստան իրեն համար ռուսական
ծայրադասւած մըն է . Հայաստանի վարիչները դաւաճան-
նել , աւազակներ , ոճրագործներ են :

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը Հայաս-
տանը Հայաստան կը ճանչնայ , հայկական կառավարու-
թիւնով , որուն գլուխ գտնուողները եթէ տուած են քըն-
նադատութեան եւ դժգոհութեան առիթներ , առաւելա-
պէս ծնունդ իրենց ընկերային դաւանանքին եւ յեղափո-
խական դիփտատուրայի շարունակուող հանգամանքին ,
ամենափոքր ապացոյցը տուած չեն թէ Երեւան կը մնան
Հայ ժողովուրդն ու երկիրը արինաքամ ընելու , փճացնե-
լու եւ քար քարի վրայ չի ձգելու կոչումով , ինչ որ պէտք
էր ըլլար գործը՝ «դաւաճան , աւազակ , ոճրագործ» կա-
ռավարութեան , իսկ տուած են փաստեր այդ երկիրը եւ
ժողովուրդը զօրացնելու եւ յառաջացնելու իրենց ծրա-
դիրներուն եւ գործունէութեան :

Ըմբռնումներու եւ գնահատութեան այս հիմնական
տարրերութիւնը անկարելի կը դարձնէ գործակցութիւնը
մեր եւ Դաշնակցութեան միջեւ : Չենք կրնար նոյն բեմէն
այս երկու անհունօրէն տարբեր լեզուներով խօսիլ ժողո-
վուրդին եւ սպասել որ ժողովուրդը սրտաբուխօրէն պա-

տասխանէ, գործակցութեան բառէն հմայուելով: Ձենք
կրնար Ամերիկացիներու երթալ եւ ըսել թէ գործակցու-
թիւն եւ մէկ ճակատ ունինք, երբ մենք կ'ըսենք, Հայաս-
տանին օգնեցէք, ինչպէս ան է այսօր, Ռուսաստանի հետ
իր քաղաքական կապերով, իսկ Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ,
Հայաստանին օգնեցէք, պայմանաւ որ Ռուսաստանի հետ
ի՞նչ կապը խզէ:

Ձենք կրնար Հայաստանի կառավարութեան կոնսկին
ետեւէն Հայ ժողովուրդին ու երկրին հետ հաղորդակցիլ,
ձեզ հետ ենք ըսել, բայց ո՛չ կառավարութեան հետ, ինչ-
պէս Դաշնակցութեան քէզն է, որովհետեւ այդ կերպով
մեր հասցնելիք նիւթական փոքր օգնութեան փոխարէն
հարիւրապատիկ չարիք կը հասցնենք արտասահմանի եւ
երկրի մէջ մեռցնելով Հայ պետութեան եւ կառավարու-
թեան դադափարը, կամ առ նուազն ժողովուրդին ներ-
շնչելով պետութեան մասին արտառոց եւ անհեթեթ ըմ-
բռնումը, թէ կարելի է ուզած ատենը ճանչնալ կառա-
վարութիւն մը, ուզած ատենը ուրանալ անոր գոյութիւ-
նը: Եւ աշխարհի մէջ ո՞ր կառավարութիւնն է որ ուրա-
խութիւնով պիտի ընդունէր այդ ոգիով եւ՝ այդ տեսակ
գործակցութենէ մը երկարած ձեռքը, եւ թոյլ տար որ
այդ ձեռքը քանի մը արծաթ բռնած՝ ներս մտնէր հակա-
պետականութեան սերմերը ցանելու:

Այսքան անտրամաբանական եւ անհեթեթ պիտի ըլ-
լաք այդ գործակցութիւնը եւ մենք կը մնանք անջատ գոր-
ծունէութեան գետնին վրայ, մեր համակրութիւնը եւ ա-
ջակցութիւնը նուիրելով ոչ-քաղաքական այն կազմակեր-
պութիւններուն եւ մարմիններուն, որոնք Հայաստանը կը
ճանչնան, ինչպէս մենք կը ճանչնանք, եւ իրենց սեւե-
ռուն մտածումն է անվերապահ եւ առատ օժանդակու-
թիւն՝ Հայաստանի վերապրումի եւ վրաճնունդի գործին:

Տեսութիւններու այս շարքը փակելէ առաջ կ'ուզեմ
կանգ առնել նիւթի մը վրայ, որ շատ սերտ առնչութիւն
ունի Հայ ժողովուրդի հոգեկան ապրումներուն հետ եւ
իրը նկարագրել եւ ոգի պէտք է մշակուի, ապագայի իր
ճակատագրական դերին համար: Այդ նիւթն է՝

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Վերացական հարց մը չէ ասիկա Հայ ժողովուրդին
համար. չկայ ժողովուրդ մը ամբողջ աշխարհի մէջ որ
պէտք ունենայ իր միտքը աւելի զբաղեցնելու այդ հար-
ցով, քան մեր ժողովուրդը:

Կը սիրենք խաղաղութիւնը, բոլոր ազգերը կը յայ-
տարարեն թէ կը սիրեն խաղաղութիւնը, բայց ոտքէն
մինչեւ աւիաները սպառազինութիւնները ամէն կողմ,
ուրիշ պատմութիւն եւ տարբեր ազդեցութիւն կու-
տան:

Մեր պարագային, մանաւանդ, վիճակը ձգուած է
պատերազմին, ու ո՛չ թէ խաղաղութեան:

Կը խորշինք վերաժառութեան պատերազմէն, բայց
պատմութիւնը եւ արիւնը իրենց անկորնչելի իրաւունք-
ներն ու անվեցծանելի զրգումներն ունին, որ թոյլ չեն
տար ազգի մը քնանալ անպատուութեան եւ նահատակու-
թեան դադաղին մէջ:

Կը խորշինք հարկադրանքի պատերազմէն, բայց ապ-
րելու պէտքը զգացում չի ճանչնար, իսկ չստեղծուեցաւ
այն համաշխարհային ուժը որ վաղը խաղաղ իրաւարա-
րութեամբ վճռէր թէ ո՞վ է բուն տէրը այն հողերուն, ո-
րոնց տակ թաղուած են Հայ նախնիքներու ոսկորներն ու
քաղաքակրթութեան հետքերը, եւ որոնք դեռ քիչ առաջ
իրենց ծոցին մէջ առին հարիւր հազարաւոր անմեղներու
արիւնը: Վաղը Հայաստանը շատ փոքր պիտի գայ շուտ
աճող մեր թիւին համար, չխեղդուելու, չմեռնելու համար
մեր աչքերը դէպի մեր հողերը պիտի դառնան. ո՞վ է որ
պիտի վճռէ թէ աղբարութիւն չէ թոյլ տալ որ աշխար-
հակալի ընչաքաղցութեամբ եւ քմայքով խոսքան ու ա-
մայի մնան այնքան հողեր, երբ անդին անոնց բուն տէ-
րերը, բուն ժառանգորդները շնչահեղձ կ'ըլլան հողի պա-
կասէն:

Կը խորշինք պատերազմէն, բայց ո՞ր է ասպհովու-
թիւնը անոր դէմ, երբ ուժի փիլիսոփայութիւնը իր գի-
շատեսիլ եւ գիշատիչ ժանիքները կը պահէ, եւ ազգեր կը

դէնուէն, ու կը պատրաստուին հաստատելու համար թէ աշխարհի արեւը վերապրող զօրաւորինն է: Ո՞ւր է երաշխաւորութիւնը՝ յարձակողական պատերազմին դէմ:

Անխուսափելի պատերազմի այս ազդարարութիւնը պատին վրայ պէտք է կարգայ մեր ժողովուրդը եւ պատրաստուի պատիւի եւ ապրելու հնարաւորութեան այն պատերազմին, որ օր մը պիտի գայ անպայմանօրէն իր ահամայն ուղեւորով, կամ ուրիշներէ իր վրայ հարկադրուելով:

Վա՛յ է այն օրուան, երբ պատմութիւնը իր ընթացքով մեր դուռը զարնէ եւ մեզ գտնէ անպատրաստ, մաս մը խաղաղութեան սիրոյն եւ ազգերու եղբայրութեան դադարարին թմբիրովը ընդարձացած, եւ ուրիշ մաս մը չադատագրուած այն բոլոր հոգեկան տկարութիւններէն, որ 1920ին հայ բանակ եւ ժողովուրդը դէպի պարտութիւն խուժող խուճապահար եւ երկչոտ ամբօխի մը վերածեցին:

Սիրենք խաղաղութիւնը, բայց վառօդը չոր պահենք, ինչպէս ըսած են իմաստունները: Զի փնտռենք պատերազմը արկածախնդրութեան սիրոյն, չաճապարենք պատերազմին համար, բայց մեր պատրաստութիւնը ըլլայ մինչեւ «վերջին կոճակը»: Անհոգութիւնը եւ անպատրաստութիւնը նկատենք մեծագոյն ոճիրը մեր գոյութեան դէմ: Մեր պատմութեան մէջ չատ պարտութիւններ տուն տարած ենք. յաջորդ պատերազմին մէջ յաղթութեան խորհրդանշաններով պէտք է տուն դառնայ Հայ բանակը:

Մեծ թէ փոքր ազգերու համար ամենախրաւացի նշանաբանն է խաղաղութիւնը՝ արդարութիւնով: Կը նախընտրենք, եթէ համաշխարհային անաչառ իրաւարարութիւնը տայ այդ արդարութեան խաղաղութիւնը. կը համաձայնինք արիւնի տուրքին, երբ այդ է անխուսափելին: Առանց արդարութեան՝ խաղաղութիւնը զնտանն է, որուն մէջ շնչառութիւնը կը տկարանայ եւ ազգ մը դանդաղօրէն դէպի մահ կը քաշկոտուի:

Հայ ոգին եւ նկարագիրը պէտք է մարզուին եւ դաստիարակուին այս խորհուրդով: Ներկայ սերունդը պէտք

է իր յաջորդ սերունդներուն ժառանգ ձգէ մեզի, թուրք ջիղեր եւ անարդար խաղաղութեան վարժութիւնը, որ Հայ ժողովուրդի գոյութեան միշտ պիտի տան հիւանդկախ ու արհամարհուած յատկանիշ մը: Պատերազմը կրնայ յիսուն տարի ետքը գալ — անհատներն են որ ստիպուած են վայրկեաններ եւ օրեր հաշուել իրենց ծրագիրներուն համար — բայց ցեղին ջիղերը ամբացնելու, անո՞ս սրտէն թուրամորթութիւնն ու երկչոտութիւնը հեռացնելու եւ զայն հոգեկան ու ֆիզիքական քաջութեան ուժերովը օժտելու, մէկ խօսքով, նոր Հայ ժողովուրդը կերտելու գործը այսօրուրնէ պէտք է կատարուի եւ երբեք չի թուլնայ իր թափին մէջ:

Հայաստանի մէջ այսօրուան մարդիկը կրնան ընկերային եւ տնտեսական ոլորտ հայեցողութիւններով՝ ըստ իրենց՝ ապրելու եւ լաւ ապրելու հարցին լուծումը գտնել. այդ բոլորը ի դուր են, եթէ ինքնապահպանման եւ ինքնապաշտպանութեան մեծ դաստիարակութիւնը չի տրուի նոր սերունդի ուսանողութեան, հայ բանակին եւ ամբողջ ժողովուրդին, ինչպէս կ'ըլլայ մեզմէ անհունապէս զօրաւոր ազգերու մէջ, ամէն մէկ անհատէն հայրենիքը սիրող եւ հայրենիքին համար կռուող անվահեր գինուորը դուրս բերելու նշանակէտով:

Խօսք մըն ալ եւ պիտի վերջացնեմ. այդ խօսքը՝ վաղուանն է:

Ի՞նչ է ՎԱՂԸ:

Վաղը՝ իրականացած տեսիլքն է շէն ու ծաղկած հայրենիքին, ստեղծագործական ու արտադրական եռուզեռի հայրենիքին:

Վաղը՝ իրականացած տեսիլքն է Հայ մտքի մեծութեան, լուսաւորութեան հսկայ նուաճումներով՝ իմացական աշխատութիւններու եւ յղացումներու անսահման դաշտին մէջ:

Վաղը՝ իրականացած տեսիլքն է ուժաւորուած արծիւին, որ պէտք չունի այլեւս իր մօր պաշտպանող քե-

ւերուն եւ կը նախընտրէ անկախօրէն ու աներկիւղ՝ փոք-
րիկներէն եւ ամպրոպներէն :

Վաղը՝ իրականացած տեսիլքն է Հայ հին ու նոր քա-
ղաքակրթութիւններու ողջագործումին եւ դարեր ետք
կարօտակէզ ու սրտայոյզ հանդիպումը ապրողներուն եւ
իրենց նախնիներու նուիրական նշխարներուն :

Վաղը՝ իրականացած տեսիլքն է երջանկութեամբ
խայտացող Հայ էութեան, որ անյագօրէն կ'ըմպէ քաղցր
նեկտարը վերահաստատուած արժանապատուութեան եւ
իրաւունքներուն :

Վաղը՝ իրականացած տեսիլքն է շնորհագեղ Հայ ժո-
ղովուրդին, որ արդարութեան եւ խղճի ու մտքի ազա-
տութեան անմահաբոյր մթնոլորտին մէջ՝ իր հոգին կը
ցօղէ ցնծութեան արցունքներով, եւ կուրծքը կ'ուռեցնէ
գոհունակութեան ու հպարտութեան յուզումներով :

ՎԱՂՈՒԱՅ ԱՅԴ ՏԵՍԻԼՔԻ ԻՐԱԿԱՆԱՅՄԱՆ ՆՈՒՒ-
ՐՈՒԱԾ ԱՅՍՕՐՈՒԱՅ ԱՇԽԱՏԱՌՈՐՆ Է ՌԱՄԿԱՎԱՐ
ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0192557

«ՊԱՅՔԱՐ»Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏՍԿ Է

«ԻՆՉ ՏԵՍԱՅ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ

ԵՒ ՃԱՎԱՅԻ ՄԷՋ»

ՀՐԱՉ ԵՐՈՒԱՆԴ

Dr. Boyosian